

KRISTUSE RISTIMISE PÜHA AD 2023

Jh 1:29–34 (Js 61:1–3; Ap 8:26–40)

29 Järgmisel päeval nägi Johannes Jeesust enda juurde tulevat ja ütles: «Vaata, see on Jumala Tall, kes kannab ära maailma patu.

30 Tema ongi see, kelle kohta ma ütlesin: Pärast mind tuleb mees, kes on olnud minu eel, sest Tema oli enne kui mina.

31 Minagi ei teadnud, kes Ta on, kuid ma olen tulnud ristima veega selleks, et Tema saaks avalikuks Iisraelile.»

32 Ja Johannes tunnistas: «Ma nägin Vaimu tuvina taevast laskuvat ja Tema peale jäävat.

33 Minagi ei teadnud, kes Ta on, kuid see, kes minu läkitas veega ristima, Tema ütles mulle: Kelle peale sa näed Vaimu laskuvat ja Tema peale jäävat, see ongi, kes ristib Püha Vaimuga.

34 Ja ma olen näinud ja tunnistanud, et seesama on Jumala Poeg.»

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku¹, tükk aega pärast kolme esimest evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid

¹ Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes on sündinud [vaimulikult] pimedana.² Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud³, millele lisandub jüngritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

Vähemalt analoogiana tuletab Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekuumenite ja usklite missaks.⁴ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiwa ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa –

² Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

³ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Õhtusöömaaja kirjeldust.

⁴ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaga.

usklike missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihaksaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

Keelelisi märkuseid

Nägi – βλέπει – «näeb».⁵

Johannes – ὁ Ἰωάννης – mitmetes käsikirjades puudub siin Johannese nimi. Nimi Ἰωάννης tuleneb heebrea nimest יְהוָה יְהוֹנָתָן või יְהוָה יְהוֹנָתָן ning tähendab «JHWH on armuline», «JHWH on armu andnud», «JHWH armukink».

Jeesust – τὸν Ἰησοῦν – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יְהוֹשֻׁעַ ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Ütles – λέγει – «ütleb».

Jumala Tall – ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ – artikkel ὁ annab siin märku, et Jeesus on ainus ja tõeline Jumala Tall.

Kes kannab ära – ὁ αἴρων – võiks tõlkida ka: «[see,] kes võtab ära», «kes võtab enda kanda».⁶ Originaalis kasutatakse siin praegu toimuvale ja jätkuvale tegevusele viitavat oleviku ajavormi.

Maailma – τοῦ κόσμου – sõna κόσμος tähistab korrastatud ilmaruumi, maailma, ülekantult ka inimkonda, samuti maailma («selle ilma») asjadekorraldust; sellel sõnal võib olla ka negatiivne, vaenulik tähendusvarjund («jumalatu maailm»).

Patu – τὴν ἀμαρτίαν – sõna ἀμαρτία tuleneb verbist ἀμαρτάνω – «märgist mööda laskma», «eksima», «patustama» – ja tähendab «möödalaskmine», «eksimus», «patt», «ülekohus».

⁵ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on väga kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks. Nii 1968. aasta kui 1989. aasta tõlgetes (nagu ka vanemates) on oleviku ajavorm enamasti säilitatud.

⁶ 1968. aasta piiblitõlkes: «kes võtab ära».

Pärast mind tuleb mees, kes on olnud minu eel, sest Tema oli enne kui mina – ὁπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν ὅτι πρῶτός μου ἦν – võiks tõlkida ka: «minu järel tuleb mees, kes on saanud minust ette, sest Ta oli enne mind». Sõna ἔμπροσθεν tähistab eespool olemist nii ajaliselt, ruumiliselt kui positsioonilt.

Ei teadnud, kes Ta on – οὐκ ᾔδειν αὐτόν – «ei teadnud Teda», «ei tundnud Teda [ära]».⁷

Ristima veega – ἐν ὕδατι βαπτίζων – sõnasõnalt: «vees ristima». Sõna βαπτίζω tähendab «sisse kastma», «pesema», «[veega] puhastama».

Saaks avalikuks – φανερωθῆ – sõna φανερώω – «avalikuks saama», «nähtavaks saama», «teatavaks saama»⁸ – tuleneb sõnast φῶς – «valgus».⁹

Tunnistas – ἐμαρτύρησεν – sõna μαρτυρέω tähendab «tunnistajaks olema», «[millestki isiklikult nähtust või kogetust] tunnistust andma», «[midagi] kinnitama».

Nägin – τεθέαμαι – «olen näinud» (täisminevik).

Vaimu – τὸ πνεῦμα – sõna πνεῦμα tuleneb verbist πνέω – «hingama», «puhuma» – ja tähistab sarnaselt heebrea sõnale נַחַח nii vaimu, tuult kui ka hingeõhku.

Kes minu läkitas – ὁ πέμψας με – sõna πέμπω tähistab enamasti kellegi saatmist mingi kindla ülesande ja/või eesmärgiga.

Sisuline analüüs

Juba Johannese evangeeliumi proloogis (Jh 1:1–18) selgitatakse, et Ristija Johannese ainsaks tõeliseks missiooniks oli tunnistada «valgusest, et kõik hakkaksid tema kaudu uskuma» (Jh 1:7). Selle tunnistuse juurde kuulus «ülestunnistus», et see, kellest Johannes tunnistust annab, näib küll tulevat tema järel (võib-olla esialgu koguni ühena tema jüngeritest), ent on tegelikult olnud enne teda ning on temast «eespool» mitte ainult ajaliselt, vaid veelgi enam oma suuruselt, positsioonilt, autoriteedilt.

Kui Ristija Johannese juurde läkitati Jeruusalemmast preestreid ja leviite küsima, kes ta on või kelleks ta ennast peab (Jh 1:19–28), siis kinnitas Johannes, et ta ei ole ei Messias, Eelija ega «see prohvet» (tõenäoliselt peetakse siin silmas Moosese poolt ette kuulutatud suurt lõpuaegade prohvetit – 5Ms 18:18j), vaid et ta on hüüdjä hääle kõrbes, kelle ülesandeks on kutsuda valmistama teed juba tulemas olevale Issandale.

⁷ 1968. aasta piiblitõlkes: «ei tundnud teda».

⁸ 1968. aasta piiblitõlkes: «saaks ilmsiks».

⁹ Samast tüvest on pärit nt venekeelne sõna фонарь – «latern».

Küsimusele, miks ta ristib, kui ta ei ole ei Messias, Eelija ega oodatud prohvet (Jh 1:25), Johannes esialgu selget vastust ei anna – hiljem saame teada, et tema ristimine, mille kahtlemata oluliseks viljaks oli inimeste toomine patukahetsusele ja meelesparandusele, oli mõeldud eeskätt selleks, et see, kellest ta pidi tunnistust andma ja kes oli tulemas – Kristus, Jumala Poeg – «saaks avalikuks Iisraelile» (Jh 1:31).

Nii võib Johannese sõnumi Ristijast – ja Ristija Johannese enesemõistmise – võtta kokku väga lihtsalt: ta mitte ainult ei tunnistanud sõnadega, vaid oli terve oma isikuga, kogu oma olemusega tunnistuseks Kristusest. Isegi see, et Kristus näis, nagu Ristija Johannese jüngrid pelgasid (vrd Jh 3:26), muutuvat Ristija konkurendiks ja teda varju jätvat, oli Ristija Johannese enda äratundmise kohaselt osa tema missioonist: «Tema peab kasvama, aga mina pean kahanema.» (Jh 3:30)

Õige pea pärast vestlust preestrite ja leviitidega annab Johannes esimest korda avalikult ja otseselt tunnistust Jeesusest: ta näeb «Jeesust enda juurde tulevat» ja ütleb: «Vaata, see on Jumala Tall, kes kannab ära maailma patu.» (Jh 1:29)

Pole päris kindel, kas sellel, et evangelist Johannes kõneleb oma evangeeliumi esimeses peatükis korduvalt «järgmisest päevast» (Jh 1:29.35.43) ning teise peatüki alguses «kolmandast päevast» (Jh 2:1), on pelgalt stilistiline tähendus või peab ta siin silmas midagi sügavamat, näiteks kõrvutades Jeesuse avaliku tegevuse algust jumaliku loomistööga. Viimasel juhul tekib kohe küsimus, millistel konkreetsetel loomis- ehk nädalapäevadel üks või teine evangeeliumis nimetatud sündmus aset leidis.

Kui Johannese vestlus preestrite ja leviitidega toimus nädala esimesel päeval ehk meie mõistes pühapäeval, kas siis samal päeval võis leida aset ka Jeesuse ristimine, mis pidi toimuma enne Jeesusest avaliku tunnistuse andmist?

Millisel nädalapäeval peeti sellisel juhul Kaana pulm? Kindlasti mitte seitsmendal ehk hingamispäeval. Kui Filippuse ja Naatanaeli kutsumine toimus neljandal päeval ehk meie mõistes kolmapäeval, siis seda kaasa arvates oleks kolmas päev meie reede ehk kuues nädala- ja loomispäev – inimese loomise päev. Kui aga Filippus ja Naatanael kutsuti meie mõistes neljapäeval (arvestades, et Andreas ja Johannese kutsumisel oli tegemist juba õhtupoolikuga, nii et Andreas kutsus Peetruse mitte samal päeval, mil Jeesus tema ja Johannese, vaid päev hiljem, kolmapäeval), siis tuleks hakata kolme päeva lugema kuuendast päevast ehk reedest (sest muidu langeks kolmas päev hingamispäevale) ning Kaana pulm toimunuks meie mõistes pühapäeval ehk uue nädala esimesel päeval, viidates nõnda Jeesuse ülestõusmisele ja inimese uueksloomisele.

Või toimus Kaana pulm hoopis kolmandal nädalapäeval (teisipäeval), viidates nõnda viljakusele, kuna kolmandal päeval lõi Jumal «seemet kandvad taimed» ja «viljapuud, mille viljas on nende seeme» (1Ms 1:12).

Käesoleva tekstikäsitluse autor leiab, et tegemist on intellektuaalselt huvitava teemaga, mille üle võib kindlasti arutleda ja millest võib leida erinevaid mõtteimpulsse, ent millesse tuleb samal ajal suhtuda ettevaatlikult, et mitte lugeda siit välja asju, mis evangeeliumi autorile ehk pähegi ei tulnud.

Olulisem kui see, mida kujutab endast evangelisti nimetatud «järgmine päev», on kahtlemata see, mida Ristija Johannes ütles nii sellel kui järgneval päeval Jeesuse kohta: «Vaata, see on Jumala Tall, kes kannab ära maailma patu.» Ka siin on päris palju mõtteainest, iseäranis küsimusena, millistel Vana Testamendi kirjakohtadel need sõnad rajanevad.

Kõige otsesemalt seostuvad Ristija Johannese sõnad ilmselt prohvet Jesaja ettekuulutusega Jumala kannatavast sulasest: «Karistus oli tema peal, et meil oleks rahu, ja tema vermete läbi on meile tervis tulnud. Me kõik eksisime nagu lambad, igäüks meist pöördus oma teed, aga Issand laskis meie kõigi süüteod tulla tema peale. Teda piinati ja ta alistus ega avanud suud nagu tall, keda viiakse tappa, nagu lammas, kes on vait oma niitjate ees, nõnda ei avanud ta oma suud. oma tarkusega teeb mu õiglane sulane paljusid õigeks, sest ta kannab nende patusüüd. Sellepärast ma annan temale osa paljude hulgas ja ta jagab vägevatega saaki, sest ta tühjendas oma hinge surmani ja ta arvati üleastujate hulka; tema aga kandis paljude pattu ja seisis üleastujate eest.» (Js 53:5–7.11j)

Jeesus on see töötatud ja oodatud Tall, Jumala tõeline sulane, kes kannatab mitte ainult kogu maailma kurjuse all, vaid ka kogu maailma eest, võttes ja kandes ära tema patu ja tehes paljusid õigeks.¹⁰ On tähelepanuväärne, et kuigi Johannese sõnul pidi Jeesus saama avalikuks eeskätt Iisraelile, ei piirdu Jumala Talle lunastustöö Iisraeliga, vaid laieneb kogu maailmale, s.t tervele inimkonnale – kõigile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad ning kellele Ta annab «meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12).

Kahtlemata ei ole Jesaja ettekuulutus ainus, mida Ristija võis silmas pidada ja millele mõtlesid need, kes tema sõnu kuulsid. Kõige tähtsam tall oli Iisraeli jaoks kindlasti paasatall – puhas ja veatu (2Ms 12:5) tall, kelle ohvisurm ja veri päästsid Iisraeli esmasündinud hukkamisest ning tagasid rahvale vabanemise Egiptuse orjapõlvest.

Jeesus on tõeline Paasatall, kes on tapetud meie eest (1Kr 5:7) ning kelle «veri puhastab meid kogu patust» (1Jh 1:7). Apostel Peetrus kinnitab: «Teid pole lunastatud kaduvate asjadega, hõbeda või kullaga teie tühisest esiisadelt päritud eluviisist, vaid Kristuse kui laitmatu ja puhta Talle kalli verega.» (1Pt 1:18j), ning Ilmutusraamatus kirjeldatakse taevasel aujärjel olevat Lunastajat Tallena, kes «kes oli otsekui tapetud» (Ilm 5:6).

¹⁰ Uus Testament kinnitab, et esimeste kristlaste jaoks oli Jeesuse samastamine Jesaja ettekuulutusega Jumala kannatavast sulasest enesestmõistetav: «Filippus jooksis tõlla juurde ja kuulis teda lugevat prohvet Jesaja raamatut ning küsis: «Kas sa ka aru saad, mida sa loed?» Tema vastas: «Kuidas ma võin aru saada, kui keegi mind ei juhata?» Ja ta palus Filippust astuda üles ja istuda enese kõrvale. Ja kirjakoht, mida ta luges, oli see: «Tema on kui lammas viidud tappa ja otsekui tall on hääletu oma niitja ees, nõnda ei ava ka tema oma suud. Tema alandamisega on tema õigus ära võetud. Kes jõuab tema suguvõsast jutustada? Sest ta elu võetakse ära maa pealt.» Ja eunuhh hakkas rääkima ning ütles Filippusele: «Ma palun sind, kelle kohta prohvet seda ütleb? Kas enese või kellegi teise kohta?» Aga Filippus avas oma suu ja sellest kirjakohtast lähtudes kuulutas talle evangeeliumi Jeesusest.» (Ap 3:30–35)

Küllap siin võib näha teisigi viiteid, millest mõned on otsesemad, nagu näiteks igaaastasel suurel lepituspäeval ette nähtud rahva pattude panemine patuohvri siku peale, kes kandis need välja kõrbesse (3Ms 16), või igal hommikul ja õhtul kogudusetelgis ning hiljem Jeruusalemma templis ohverdatud talled (2Ms 29:38–42). Kaudsem, ent kindlasti samuti äärmiselt tõenäoline seos võib olla aga Iisaki [peaaegu, et] ohverdamisega Aabrahami poolt (1Ms 22), iseäranis Aabrahami poolt Iisakile öeldud sõnadega: «Küllap Jumal vaatab enesele ohvritalle, mu poeg!», mis täitusid seeläbi, et viimaks ohverdaski Aabraham Jumalale ühe sarvipidi rägastikku kinni jäänud jäära – kiriku pärimus näeb siin selget viidet ristipuul kannatanud ja surnud Kristusele.

Kristus on tõeline – ainus tõeline – Jumala Tall, kusjuures Tema kuulumist Jumalale saab mõista mitmel viisil: Ta on Jumala oma, sest Ta antakse (annab end ise) ohvritallena Jumalale. Ta on aga Jumala Tall ka – õigupoolest eeskätt – selles mõttes, et Ta on Jumala enda poolt meile (maailmale, inimkonnale) antud Tall, kelle ohvrisurm on saanud meile lunastuseks ja lepituseks Jumalaga. Meile ei too pattude andeksandmist ja igavest elu mitte kõik need loendamatud ohvid, mida inimkond on aegade algusest peale üritanud Jumalale tuua, vaid Jumala ainusündinud Poja ennastandev ohver, mis on ühe hoobiga «teinud pühitsetavad jäädavalt täiuslikuks» (Hb 10:14).

Ristija Johannese tunnistus näitab, et kui ta varem ei olnud – nagu teisedki inimesed – Jeesus tõeliselt tundnud (kuigi ta ülimalt tõenäoliselt tundis Teda lapsest saati), siis nüüd ta teab – teab, et Jeesus on see, kes on olnud enne teda (see on sama hea kui öelda, et on olnud alati) ning kellel on temast mõõtmatult kõrgem positsioon ja suurem autoriteet. Viimast oli Johannes – seda esialgu Jeesusega seostamata – ütelnud juba eelmisel päeval: «Mina ristin veega, aga teie keskel, kuigi teie teda ei tea, seisab juba see, kes tuleb pärast mind. Mina ei ole väärt Tema jalatsipaelagi lahti päästma.» (Jh 1:26j)

Mis oli andnud Ristija Johannesele selle äratundmise? Ta ise ütleb, et selleks oli ristimine: «Minagi ei teadnud, kes Ta on, kuid ma olen tulnud ristima veega selleks, et Tema saaks avalikuks Iisraelile.» (Jh 1:31) Mitte aga ristimine üleüldiselt, vaid päris konkreetselt Jeesuse ristimine, kuigi seda Johannese evangeeliumis otseselt ei nimetata: «Ma nägin Vaimu tuvina taevast laskuvat ja Tema peale jäävat. Minagi ei teadnud, kes Ta on, kuid see, kes minu läkitas veega ristima, Tema ütles mulle: Kelle peale sa näed Vaimu laskuvat ja Tema peale jäävat, see ongi, kes ristib Püha Vaimuga. Ja ma olen näinud ja tunnistanud, et seesama on Jumala Poeg.» (Jh 1:32–34)

Ristija Johannese sõnad vastavad täpselt sellele, mida tunnistavad teised evangeeliumid:

Mt 3:16j: «Kui nüüd Jeesus oli ristitud, tuli Ta kohe veest välja. Ja vaata, taevad avanesid ning Ta nägi, kuidas Jumala Vaim laskus otsekui tuvi ja tuli Tema peale, ja ennäe, hääl taevast ütles: «See on minu armas Poeg, kellest mul on hea meel!»»

Mk 1:10j: «Ja veest välja tulnud, nägi Ta kohe taevast avanevat ning Vaimu kui tuvi laskuvat Tema peale. Ja taevast kostis hääl: «Sina oled mu armas Poeg, Sinust on mul hea meel!»»

Lk 3:21j: «Ent sündis, kui kogu rahvast ristiti ja ka Jeesus oli ristitud ja palvetas, et taevast avanes ja Püha Vaim laskus ihulikul kujul Jeesuse peale kui tuvi, ja taevast kostis hääl: «Sina oled mu armas Poeg, Sinust on mul hea meel!»»

Kui esimeseks nähtavaks viiteks Vana Testamendi eeltähendustele on siin loomulikult tuvi – nii tolle tuvi näol, kes tõi Noale sõnumi veeuputuse lõppemisest (1Ms 8:11), kui prohvet Joona näol, kelle nimi – יוֹנָה – tähendab «tuvi» ja kellega Jeesus ennast ise võrdles¹¹ –, siis vahest olulisemadki on taas prohvet Jesaja ettekuulutused, millega Jeesus oma avaliku tegevuse alguse selgelt seostas: «Issanda Vaim on minu peal, seepärast on Ta mind salvinud. Ta on mind läkitanud kuulutama vaestele rõõmusõnumit, kuulutama vangidele vabakslaskmist ja pimedatele nägemist, laskma vabadusse rõhutuid, kuulutama Issanda meelepärast aastat. [...] Täna on see kirjakoht teie kuuldes täide läinud.» (Lk 4:18j,21)

Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, kellest Isal on hea meel, kes on tulnud tooma meile «teadet» Isalt (Jh 1:18), keda nähes me näeme Jumalat Isa ennast (vrd Jh 14:9), kelle peal on Jumala Vaim, kes võtab ja kannab ära maailma patu ning kingib igavese elu kõigile, kes Temasse usuvad ja Teda järgivad, olles veest ja Vaimust sündinuina saanud Temalt Jumala lapseks olemise meelevalla.

Jeesuse enda ristimise tähenduseks – kuna patutuna ei vajanud Ta seda ei pattude andeksandmiseks ega meelearanduseks – oli see, mida väljendab Johannese poolt Tema kohta öeldud lauses kasutatud oleviku ajavorm: Ta «kannab ära», s.t «võtab ära», «võtab enda kanda» maailma patu. Jeesus laskis end ristida solidaarsuse märgina meiega, ilmutades seeläbi, milleks Ta on tulnud – selleks, et olla ohvritalleks meie eest, meie lunastamiseks, meie lepitamiseks Jumalaga. Mitte alles ristil, vaid juba lihaks saades, oma «telki meie keskele püstitades» (nagu võib tõlkida Jh 1:14) on Tema, «kes patust midagi ei teadnud», tehtud «patuks meie asemel», et «meie saaksime Jumala õiguseks Tema sees» (2Kr 5:21).

Just selles mõttes võime koos kiriku vana pärimusega öelda, et Kristuse ristimise läbi on kõik maailma veed pühitsetud meiegi ristimiseks – pidades meeles, et meid ei ole enam ristitud mitte Johannese ristimisega patutundmise ja meelearanduse märgiks, vaid kristliku ristimisega, milles oleme tõeliselt rõivastatud Kristusega ning osalised Tema lunastavas surmas ja ülestõusmises.

¹¹ «Aga Tema ütles neile: «See kuri ja abielurikkuja sugupõlv nõuab tunnustähte, ent talle ei anta muud kui prohvet Joona tunnustäht, sest nii nagu Joona oli merekoletise kõhus kolm päeva ja kolm ööd, nõnda peab ka Inimese Poeg olema maapõues kolm päeva ja kolm ööd. Niineve mehed tõusevad kohtupäeval üles koos selle sugupõlvega ja mõistavad selle sugupõlve süüdi, sest nemad parandasid meelt Joona jutluse peale, ja vaata, siin on rohkem kui Joona!»» (Mt 12:39–41)

Jutluseks

Ilmumisaja esimesel pühapäeval tähistatakse EELK Kirikukäsiraamatu järgi Kristuse ristimise püha. Vanakirikliku traditsiooni kohaselt on Issanda ristimine üks kolmest algselt Ilmumispühal (6. jaanuaril) meenutatud sündmusest – teised kaks on Jeesuslapse kummardamine hommikumaa tarkade poolt (Mt 2:1–12) ja Jeesuse esimene imetegu Kaana pulmas (Jh 2:1–11). Neid kolme ühendab Jeesuse jumalikkuse (ja jumaliku lunastusmissiooni) avalikukssaamine: Kristus on tulnud kogu inimkonna Õnnistegijana, et tuua patustele andeksandmine ning nad taas Jumala kui oma taevase peigmehega lepitada ja igaveseks ühendada.

Vanakiriklik traditsioon ütleb, et ennast ristida lastes inimkonnaga oma solidaarsust kinnitades ning Jumala Tallena asendavalt kogu maailma pattu enda peale võttes pühitsetes Kristus kõik veed ristimiseks. Siin ei peeta silmas aga mitte enam Johannese meelearandusristimist, vaid kristlikku ristimist, milles inimesele saab Jumala halastust mööda osaks uuestisünni pesemine ja Püha Vaimu uuendamine (vrd Tt 3:5). Ristimises pestakse maha inimese patud, talle seni suletud olnud taevast avatakse ning orjapõlve ja hukatusse neetud inimlapsest saab taevase Isaga lepitatuna Jumala armastatud laps, kellest tema Isal on hea meel samamoodi, nagu hääl taevast kostis Kristuse ristimisel: «See on minu armas Poeg, kellest mul on hea meel!» (Mt 3:17)

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Js 61:1–3) prohvet Jesaja raamatu ettekuulutus Jumala Võitust, kelle peal on Issanda Vaim ning kes on läkitatud «viima rõõmusõnumit alandlikele, parandama neid, kel murtud süda, kuulutama vabastust vangidele ja avama pimedate silmi, kuulutama Issanda meelepärast aastat». Naatsareti sünagoogis jutlustanud Jeesus (Lk 4:16–21) kinnitas, et see ettekuulutus kõneleb Temast.

Epistlit asendab teisel lugemisaastal Etioopia kojaüleva ristimisest kõnelev lõik Apostlite tegude raamatust (Ap 8:26–40), milles muuhulgas tsiteeritakse prohvet Jesaja ettekuulutust Jumala kannatavast sulasest kui ohvritaldest, kes kannab ära paljude patu.

Mõlemat lugemist on äärmiselt kerge siduda Evangeeliumiga, milles Ristija Johannes tunnistab Jeesusest kui Jumala Tallest, kes kannab ära maailma patu, ning Jumala Pojast, kelle peal on Jumala Vaim.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Kristuse ristimise püha seab meie silme ette kaks maailmaajaloo suurkuju, Ristija Johannese ja Jeesuse, tehes koheselt selgeks ka nende määratu erinevuse: esimene on oma suurusel hoolimata vaid inimene, teine aga tõeliseks inimeseks saanud Jumala Poeg. Esimene ristib veega selle märgiks, et inimesed vajavad puhastamist,

s.t oma pattude tunnistamist ja andekssaamist ning sellele järgnevat meelearandust, teine on aga tulnud selleks, et Jumala Tallena kanda ära kogu maailma patt, puhastada need, kes Temasse usuvad, nende pattudest, lepitada nad Jumalaga ning kinkida neile Jumala riik ja igavene elu. Ristija Johannese suurus seisneb muuhulgas ka selles, et ta seda erinevust mõistes annab iseennast kõigiti tahaplaanile jättes ustavalt tunnistust Jeesusest kui Messiasist, kes pidi tulema ja on tulemas, kes on olnud enne teda, kelle jalatsipaelagi ta pole väärt lahti päästma või kinni siduma ning kellele tee valmistamine ja kellest tunnistuse andmine ongi tema olemasolu ainus põhjus.

2. Ristija Johannes tunnistab, et Jeesus on Jumala Tall, kes kannab ära maailma patu. Johannes viitab siin ilmselt prohvet Jesaja ettekuulutusele kannatavast Jumala sulasest, kes võtab enda kanda paljude süü ja patu – täpselt nii, nagu lugemises Apostlite tegude raamatust kuulutas Filippus Etioopia kojaülemale sellesama Jesaja kirjakoha põhjal rõõmusõnumit Jeesusest. Vanas Testamendis on mitmeid teisigi talledest kõnelevaid ettekuulutusi või eeltähendusi, mis viitavad Messiale, olgu Iisraeli lapsed hukkamisest päästnud ja neile vabaduse toonud paasatall, patuohvri sikk, kelle peale suurel lepituspäeval pandi kogu rahva patud, igapäevased ohvritalled või seegi ohvritall, kelle Jumal andis Aabrahamile Iisaki asemel surmata. Kristus on Jumala Tall – Jumal on Ta meile kinkinud, meie lepitamiseks Jumala, meie Loojaga, meie lunastamiseks, meie pattude mahapesemiseks, meie uuendamiseks ja pühitsemiseks.
3. Ristija Johannes tunnistab sedagi, et Jeesus on Jumala Poeg, kelle peal on Jumala Vaim. Ta on Jumala inimeseksaanud Poeg, kes toob meile rahu ja rõõmu, usu ja lootuse, uue alguse sõnumi – nagu tuvi (Püha Vaimu sümbolina) Noale veepuutuse lõppemisest märku andes või prohvet Joonas Niineve rahvale meelearandust kuulutades. Ta kinnitab oma solidaarsust meiega, võttes ise patutuna enda peale meie kõikide patud, püha Pauluse sõnul lausa meie eest patuks saades, et meie võiksime olla Jumala õiguseks Tema sees. Kristus ei vajanud ristimist. Ennast ristida lastes andis Ta tunnistust oma ühtekuuluvusest meiega, pühitsedes seeläbi vee meiega ristimiseks – nüüd enam mitte Johannese ristimisega, vaid kristliku ristimisega, mille kaudu oleme Kristusega rõivastatud ning saanud üheks Tema surma ja ülestõusmisega, nii et võime koos Ristija Johannesega tunnistada: «Vaata, see on Jumala Tall, kes kannab ära kogu maailma – see tähendab minugi – patu!»